

дії воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#n97> (дата звернення: 13.04.2024).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування правоохоронними органами безпілотних повітряних суден та протидії їх незаконному використанню: Закон України від 13 липня 2023 р. № 3232-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3232-20#n63> (дата звернення: 13.04.2024).

6. Правоохоронці показали, як збили на Херсонщині російський дрон з автомата. URL: <https://www.nta.ua/pravoohoronczj-pokazaly-yak-zbyly-na-hersonshhyni-rosijskyj-dron-z-avtomata/> (дата звернення: 13.04.2024).

7. У Києві поліцейські збили дрон-камікадзе зі стрілецької зброї. URL: <https://ukranews.com/ua/news/888518-u-kyuevi-politseyski-zbyly-dron-kamikadze-zi-striletskoyi-zbroyi> (дата звернення: 13.04.2024).

8. Про затвердження Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2022 р. № 448 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448-2022-%D0%BF#Text>.

Женунтій Володимир Іванович,

провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ

Дітлашок Людмила Олександрівна,

молодший науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ САНКЦІЙ, ЩО ПЕРЕДБАЧЕНІ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ КОШТІВ НА УТРИМАННЯ НЕПРАЦЕЗДАТНИХ БАТЬКІВ

Природою обумовлений обов'язок батьків утримувати своїх дітей і породжений соціальними відносинами обов'язок дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків, що носять взаємний характер знайшли своє відображення в основному Законі країни.

Відповідно до ч.2 ст.51 Конституції України батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття, а повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків [1, с.18]. Ці взаємні конституційні обов'язки і їх виконання реалізовані у відповідних правових положеннях сімейного законодавства України. Так, в статті 202 Сімейного кодексу (далі – СК) України закріплені правові основи виникнення обов'язку повнолітньої доньки, сина утримувати батьків, а в статті 203 – обов'язок повнолітньої доньки, сина брати участь у додаткових витратах на батьків [2, с.79]. При цьому закріплені в статтях 202 та 203 СК України обов'язки матеріального характеру доньки, сина по відношенню до своїх батьків розраховані в першу чергу на добровільне виконання. У випадках ухилення повнолітньої доньки, сина від виконання вказаних обов'язків, з врахуванням першочергового життєво важливого значення для непрацездатних батьків їх матеріального забезпечення, в законі визначений (передбачений) і примусовий порядок (здійснюваний в дві черги) забезпечення виконання донькою, сином матеріальних обов'язків перед батьками. Перша черга такого примусового забезпечення виконання донькою, сином своїх матеріальних обов'язків перед батьками включає встановлений статтею 205 СК України порядок визначення розміру аліментів на батьків і їх стягнення, а статтею 206 СК України – порядок стягнення з повнолітньої доньки, сина витрат на догляд та лікування батьків [2, с.80].

Другою такою чергою, метою якої є припинення злісного ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання непрацездатних батьків виступає/є передбачена національним законодавством кримінальна відповідальність за ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків.

Перед тим як приступити до аналізу встановлених законодавцем правових основ настання кримінальної відповідальності за правопорушення, яке розглядається і заходів правового реагування, які повинні наслідувати, звернемо увагу на специфіку ситуації, яка підлягає вирішенню у встановленому законом порядку. На відміну, наприклад, від таємного викрадення чужого майна, при здійсненні якого винний і потерпілий в більшості випадків до вчинення правопорушення навіть не були знайомі, в аналізованій ситуації кримінально-правові відносини виникають між самими близькими людьми, кровними родичами по прямій лінії - повнолітніми донькою, сином і непрацездатними батьками. При цьому загальні підстави призначення покарання чітко визначені в КК України (ст.65). Достатньо уваги законодавцем приділено обставинам, які

пом'якшують покарання (ст.66), а також тим обставинам, які обтяжують покарання (ст.67). Тим більше, що зазначене, тобто врахування закріплених обставин, віднесено до компетенції суду і повинно бути основою для винесення справедливого вироку. В аналізуючій нами ситуації, з врахуванням її специфіки, рішенням суду повинна бути погашена гострота негативних відносин між сторонами, а рівно бути/послужити початком одужання/покращення цих відносин. Цьому повинні послужити закріплені в законі правові основи настання кримінальної відповідальності і призначення покарання за правопорушення, яке аналізується.

Кримінальна відповідальність за правопорушення, яке аналізується веде відлік своїх дій з дня набрання чинності КК України 1960 року, тобто з 01 квітня 1961 року. Як і багато інших статей кримінального законодавства, відповідна стаття за минулі роки була доповнена і змінена. Статтею 116 Кримінального кодексу (далі – КК) України 1960 року передбачалась відповідальність лише за простий склад правопорушення, який визначався як злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання непрацездатних батьків та карався виправними роботами на строк до одного року або громадською доганою [3, с.74-75]. Перш за все, звернемо увагу на деякі ускладнення, що виникали у засудженого в разі відбування ним такої міри покарання як виправні роботи. Відповідно ч.1 ст. 29 КК України 1960 року виправні роботи без позбавлення волі призначалися на строк від одного місяця до одного року і полягали, відповідно ч.2 цієї статті, у відрахуванні в доход держави із заробітньої плати засудженого в розмірі, який встановлювався вироком суду, але не більше 20 відсотків. Таким чином, виконання/відбування виправних робіт було ще одним відрахуванням із заробітньої плати винного, а, отже фактором, який негативно відображався на матеріальному стані його сім'ї. Не досить результативним в цьому плані було і оголошення винному громадської догани, оскільки вона, відповідно до ст. 33 КК України 1960 року, полягала в публічному вираженні судом догани винному з доведенням про це в необхідних випадках (але не завжди?!) до відома громадськості через пресу або іншим способом. Нема сумніву, в тому, що ефективність такої догани була б вищою, якби вона виносилася після громадського обговорення за місцем роботи або проживання винного.

За КК України, який набрав чинності з 1 вересня 2001 року, кримінальна відповідальність за правопорушення, яке аналізується передбачена ст.165, що структурно включає дві частини, тобто

кримінальна відповідальність встановлена і за кваліфікований склад правопорушення, яке аналізується. При цьому поняття простого складу діяння зосталася в редакції ст. 116 КК України 1960 року, тобто злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання непрацездатних батьків. Кваліфікованим діянням визнається при його вчиненні особою, раніше судимою за подібне кримінальне правопорушення. Таким чином, поняття простого і кваліфікованого складів протиправного діяння визначені досить чітко та якихось додаткових роз'яснень не потребують (чим пояснюється те, що за минулі роки вони не були змінені і доповнені). Покарання за здійснення діянь, які аналізуються, були визначені у вигляді: а) по ч.1 ст. 165 КК – штрафу до п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян або виправних робіт на строк до одного року; б) по ч.2 ст.165 КК України – виправних робіт на строк до двох років або обмеження волі на той самий строк [4, с.114]. Відносно/з приводу такої міри покарання як виправні роботи ми вже висловили свої заперечення, які у рівній мірі стосуються і штрафу. Можливо, що наша думка відносно такого виду покарання як обмеження волі здається дивною, але ми гадаємо, що з врахуванням того рівня безробіття, який спостерігається в країні, таке покарання відноситься до числа прийнятних для осіб винних в ухиленні від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків перш за все тому що при цьому вони (винні особи) забезпечуються (забезпечені) роботою.

Метою внесених згодом змін і доповнень статті КК України, яка аналізується є удосконалення/підвищення ефективності мір кримінально-правового регулювання на факти ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків. Законом України від 03 березня 2005 року №2456-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» були змінені санкції за кримінальне правопорушення, яке аналізується. По ч.1. ст.165 КК України було передбачено покарання у вигляді громадських робіт на строк від вісімдесяти до ста двадцяти годин, або виправних робіт на строк до одного року, або обмеження волі на строк до двох років. По ч.2 ст.165 КК України покарання було визначено у вигляді громадських робіт від ста двадцяти до двохсот сорока годин, або виправних робіт на строк до двох років або обмеженням волі на строк від двох до трьох років [5]. З врахуванням, висловлених нами заперечень проти штрафу і виправних робіт встановлених за здійснення кримінального правопорушення, яке аналізується, гадаємо що і призначення громадських робіт (у відповідності з ч.1 ст. 56 Кримінального кодексу України громадські роботи полягають у виконанні засудженим у

вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно-корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування) є неприйнятним по тих же причинах для цих осіб. Законом України від 15 квітня 2008 року №270- VI «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності» в санкції ч.1 ст. 165 Кримінального кодексу України було відновлено раніше скасований вид покарання як штраф, але вже в розмірі від ста до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян, тобто число видів покарання, неприйнятних на нашу думку, для осіб, винних в ухиленні від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків було збільшено до трьох [6].

І, нарешті, Законом України від 23 серпня 2023 року № 3342- IX «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» перелік покарань, встановлених за ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків був доповнений таким видом покарання як пробаційний нагляд, який призначається по ч.1 ст.165 Кримінального кодексу України на строк до двох років і по ч. 2 ст.1675 Кримінального Кодексу – на строк від двох до трьох років. Відповідно ч.1. ст.59¹, якою Кримінальний кодекс України був доповнений тим самим Законом від 23 серпня 2023 року, покарання у виді пробаційного нагляду полягає в обмеженні прав і свобод засудженого, визначених законом і встановлених вироком суду, із застосуванням наглядових та соціально-виховних заходів без ізоляції від суспільства [7]. Представляється, що об'єднання обов'язків, покладених судом на засудженого, із застосовуваними наглядовими і соціально-виховними мірама, забезпечене належної організації, виступає першоосновою у виправленні і перевихованні осіб, винних в ухиленні від сплати засобів на утримання непрацездатних батьків.

Список використаних джерел:

8. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями, станом на на 2 січня 2021 р. – К.: Паливода А.В., 2021. – 72 с. – (Закони України).

9. Сімейний кодекс України. Кодекс України від 10 січня 2002 року №2947 – III. Офіційний текст зі змінами та доповненнями станом на 10 серпня 2020 року. –К.: Міністерство юстиції України, 2020.- 138 с.- (Кодекси України).

10. Кримінальний кодекс України. Кримінально-процесуальний кодекс України. Постанови Пленуму Верховного Суду України із

загальних питань судової діяльності та в кримінальних справах/ Відп. ред. В.Т.Малыренко. – К.: Юрінком Інтер, 2001. –800с.

11. Кримінальний кодекс України: Офіц. видання. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. – 400 с.

12. Закон України від 03 березня 2005 року №2456 - IV«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України»//Відомості Верховної Ради (ВВР), 2005, №16, ст. 260).

13. Закон України від 15 квітня 2008 року № 270-VI «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо гуманізації кримінальної відповідальності»//Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, №24, ст. 236) (Із змінами, внесеними згідно з Кодексом №4651- VI від 13.04.2012, ВВР, 2013 №9-10, № 11-12, №13 ст.88).

14. Закон України від 23 серпня 2023 року №3342- IX «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань»//Офіційний вісник України від 15.11.2023-2023 р. – 2023 р., №91, стор.15, стаття 5272.

Журавель Олена Олександрівна,
здобувач вищої освіти 3-го курсу
навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: **Шаповал Леся
Іванівна**, доцент кафедри цивільно-
правових дисциплін Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

В будь-якій розвинутій демократичній правовій державі права і свободи людини та громадянина є найвищою соціальною цінністю. У світі посадова особа, якій відведено повноваження щодо гарантування прав і свобод людини, стала відомою під назвою «омбудсмен» (швед. ombudsman).

Не виключенням стала Україна, адже у 1998 році був запроваджений інститут Омбудсмена після того, як 15 січня 1998 р. набрав чинності Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» і 14 квітня того ж року Верховна Рада України обрала першого в історії держави Уповноваженого з прав людини.